

Magyar irodalom tételsor a szóbeli szakasz záró vizsgára

1. **A népköltészet szerepe a magyar irodalomban** (A népköltészeti alkotások közös jellemzői és csoportosítása. A népdalok jellemzői, fajtái példákkal. A népmese jellemzői, fajtái. A monda fogalma, fajtái. A népballada.)
2. **Janus Pannonius költészete** (A költő életrajzi adatai. A humanizmus és a reneszánsz. A Pannónia dicsérete c. vers elemzése: műfaja, nyelve, mondanivalója. Az időmértékes verselés.)
3. **Irodalmunk a török időkben** (Balassi Bálint, Tinódi Lantos Sebestyén és Zrínyi Miklós életútja és költészetük fő műveik tükrében: Egy katonaének, Summáját írom, Szigeti veszedelem)
4. **Gárdonyi Géza: Egri csillagok** (Az író rövid életrajza. A regény jellemzői. Az Egri csillagok keletkezése. A regény tartalma, események és szereplők.)
5. **Fazekas Mihály: Lúdas Matyi** (Életrajzi adatok az íróról. A Lúdas Matyi műfaja, szerkezete, tartalma, népmesei vonásai. A vándormotívum fogalma. A mű célja.)
6. **Csokonai Vitéz Mihály** (Csokonai tragikus életútja. A felvilágosodás jellemzői. A Reményhez c. vers műfaja, keletkezése, szerkezete, a kert és a tündér metaforája.)
7. **Kölcsey Ferenc: Himnusz** (Kölcsey életútja. A Himnusz keletkezése, műfaja, szerkezete, jövőképe. Romantikus vonások a műben.)
8. **Vörösmarty Mihály: Szózat** (Vörösmarty életútja. A Szózat keletkezése, műfaja, szerkezete, jövőképe. Romantikus vonások a műben.)
9. **„Így élt a szabadságharc költője”** (Petőfi életútja: születési hely, szülők, iskolák, költészetének kezdete, családja, szerepe a forradalomban és a szabadságharcban. A vátesz fogalma. A Nemzeti dal. Versei a szabadságharc idején.)
10. **Petőfi Sándor: János vitéz** (A János vitéz keletkezése, műfaja, népmesei vonásai. A mű tartalmi áttekintése.)
11. **„A szalontai nótárius”** (Arany János életútjának áttekintése: születés, család, iskolák, foglalkozások. A walesi bárdok elemzése: keletkezése, műfaja, tartalma, jelképek és mondanivaló. Romantikus vonások a versben.)
12. **Arany János: Toldi** (A Toldi keletkezése, műfaja. A mű tartalmi áttekintése helyszínekkel és eseményekkel.)
13. **Jókai Mór: A kőszívű ember fiai** (Jókai rövid életrajza. A regény jellemzői. A mű tartalma (bevezetés, bonyodalom, kibontakozás, tetőpont, megoldás. Romantikus vonások a regényben.)
14. **Mikszáth Kálmán irodalmi munkássága** (Mikszáth rövid életútja. A realizmus fogalma. A novella és a regény jellemzői (összehasonlítás). A Szent Péter esernyője c. mű tartalmi áttekintése.)
15. **Ady Endre és a szimbolizmus** (Ady életrajza: szülőfalu, család, iskolák, szerelmek, foglalkozások.) A szimbolizmus fogalma. A szimbolizmus példái Ady verseiben, pl. Hortobágy poétája, Az Értől az Óceánig, A föl-földobott kő, A grófi szérűn, Dózsa György unokája stb.)
16. **Móricz Zsigmond és a realizmus** (Móricz élete: szülőfalu, család, gyerekkor, iskolák, foglalkozások. A realizmus fogalma. A Hét krajcár elemzése: a novella jellemzői, keletkezése, tartalma: bevezetés, bonyodalom, kibontakozás, tetőpont, megoldás.)
17. **József Attila költészete** (Életút: család, gyermekkor, iskolák, foglalkozások, tragikus halála. Költészetének áttekintése: Anya-versek, Tiszta szívvel, Favágó.)
18. **„Ember az embertelenségben”: Radnóti Miklós** (Radnóti életútja: születési körülmények, család, iskolák, házassága és halála. Költészete: A Tétova óda műfaja, címzettje, mondanivalója. A Nem tudhatom mint XX. századi Szózat. Erőltetett menet az életben maradás felé.)
19. **Molnár Ferenc: A Pál utcai fiúk** (Az író rövid életútja. A regény jellemzői. A cselekmény szerkezete: bevezetés, bonyodalom, kibontakozás, tetőpont, megoldás. A főszereplők tulajdonságai. A fiúk ellentéte: demokrácia és diktatúra.)
20. **Tamási Áron: Ábel a rengetegben** (Az író rövid életútja. A regény jellemzői. A trilógia fogalma. A cselekmény szerkezete: bevezetés, bonyodalom, kibontakozás, tetőpont, megoldás. A főszereplők tulajdonságai, csoportosításuk. A mű szállóigéje.

1. A népköltészet szerepe a magyar irodalomban

I. A népköltészeti alkotások általános jellemzése:

- Szerzőjük ismeretlen.
- Évszázadokon keresztül szájhagyomány útján terjedtek.
- Céljuk a pihentetés, kikapcsolódás, szórakoztatás volt.
- Segítik egy közösség összetartását (közösségi művek).

II. A népköltészeti alkotások műfaji csoportosítása:

IRODALOM		
LÍRA (költészet)	EPIKA (elbeszélő irodalom)	DRÁMA (színháték)
<ul style="list-style-type: none"> • népdalok • népköltések 	<ul style="list-style-type: none"> • népmesék • népmondák 	<ul style="list-style-type: none"> • népi játék
<ul style="list-style-type: none"> • Népballada (összetett műfajú) 		

III. A népköltészeti alkotások műfaji összehangolása:

1. Lírai műfaj: népdal. Jellemzői:

- Verses formájú
- Dallam is járul hozzá
- Egy dalnak több változata is kialakulhat (pl. eltérő szöveggel).

Legfontosabb fajtái:

- Szerelmi dalok*, pl.: Tavaszi szél vizet áraszt
- Virágénekek*, pl.: Láttál-e már valaha csipkebokor rózsát
- Katonadalok*, pl.: Kossuth Lajos azt üzent
- Bujdosóénekek*, pl.: Elmegyek, elmegyek, hosszú útra megyek
- Gyermekdalok*, pl.: Cirmos cica, haj
- Csúfolódók*, stb.

2. Epikai műfajok (→ történetet mondanak el): a népmese és a népmonda

a) **Népmese**: Csodás elemekkel átszőtt, kitalált elbeszélő történet.

- Jellemző kezdet (Egyszer volt, hol nem volt...) és befejezés (Itt a vége, fuss el véle!)
- Mesebeli szófordulatok, kifejezések (Szerencséd, hogy öregapádnak szólítottál!)
- Boldog befejezés (A jók győzelme)
- Meseszámok: 1, 2, 3, 7, 12, 21, 24, 99, 100, stb.
- Fajtái: csalimese, hazug mese, tréfás mese, állatmese, tündérmese stb.

b) **Népmonda**: Csodás elemekkel átszőtt, elbeszélő történet, de a mesékkel szemben mindig van valóságtartalma is, (pl. egy létező hely vagy történelmi személy).

A monda fajtái:

- **eredetmonda**: Egy nép eredetét meséli el. (pl. A csodaszarvas, Romulus és Rémus)
- **hiedelemmonda**: Általában egy valós helyhez kapcsolódik, annak vélt kialakulását mondja el, vagy nevét magyarázza meg. (pl. A balatoni kecskeköröm)
- **történelmi monda**: Egy létező történelmi személy tetteiről szól. (Mátyás-mondák)

3. A népballada (pl. Kádár Kata, Kőmíves Kelemenné) jellemzői:

- *Összetett műfajú:* Lírai → verses formájú
Epikai → történetet mond el, cselekménye van
Drámai → párbeszéd, →színpadra vihető, könnyen előadható
- *Tragikus befejezés* (pl.: Kőmíves Kelemenné halála)
- *Ismétlődő sorok, versszakok* (pl.: „Összetanakodik tizenkét kőműves...”)
- *Rövid, tömör előadásmód*
- *Ellentétek* (jó-gonosz, gazdag-szegény)
- *Balladai homály:* előfordulnak nehezebben érthető részek, lehet hiányos a cselekmény is (pl.: Nem tudjuk, mitől dől össze Déva vára.)

2. Janus Pannonius (1437-1472) költészete

I. Életrajzi adatok:

- Janus Pannonius **felvett név** (=Magyarországi János), eredeti neve Csezmiczei János.
- Nagybátyja Vitéz János püspök jóvoltából **itáliai egyetemeken** tanulhatott, s ekkor ismerkedett meg a **humanizmus és reneszánsz** eszméivel.
- Hazatérése után **Hunyadi Mátyás** udvari költője lett, majd belekeveredett egy Mátyás elleni összeesküvésbe, s a király haragja elől menekülve érte utol a halál.

II. A humanizmus és a reneszánsz eszméi:

A humanizmus és a reneszánsz Itáliában született meg a XIV. században. Lényegük:

- Humanizmus:** Olyan világnézet, melynek középpontjában az ember áll (homo, human = ember). Az embert alapvető értékének tekinti, az ember dicsőségét, a földi boldogsághoz való jogát hirdeti.
- Reneszánsz** (renaissance = újjászületés): Az ókori görög-római művészetek újjászületése. Mivel az antik művészetek szintén emberközpontúak voltak (emberi szobrok, az ember nagyságáról szóló drámák stb.), a humanizmus hirdetői felújították ezeket.

III. Pannónia dicsérete:

- Műfaja:** epigramma. Az epigramma rövid, tömör a végén csattanóval végződő költemény (eredetileg sírfelirat volt.)
- Nyelve:** latin (A latin egészen 1844-ig hivatalos nyelv volt Magyarországon.)
- Mondanivalója:** A költő büszke rá, hogy Magyarország felveszi a versenyt Itáliával: nálunk is születnek már szép versek. Humanista hatás: Az országot egy emberi lény (a költő) teszi egyre híresebbé.
- Verselése:** időmértékes verselés. **Az időmértékes vers jellemzői:**

1) A vers ritmusát a **hosszú és rövid szótagok szabályos váltakozása** adja meg.

2) **A szótagok hossza:**

- *Hosszú:* Ha a szótag magánhangzója hosszú, vagy egy rövid magánhangzó után legalább két mássalhangzó áll. Jele: —
- *Rövid:* ha a magánhangzó rövid, és legfeljebb egy mássalhangzó követi. Jele: U

3) A szótagok **verslábakba** rendezhetők, ezek közül a leggyakoribbak:

— — : spondeus	— U: trocheus	— UU: daktilus
UU: pürrikhiusz	U — : jambus	UU— : anapesztus

a) A **sorok**nak is külön elnevezésük van:

- Ha egy sor *hat verslábból áll: hexameter*
- Ha egy sor *öt verslábból áll: pentameter*
- Ha hexameterek és pentameterek váltogatják egymást, a vers formája: *disztichon*.

3. Irodalmunk a török időkben

I. Balassi Bálint (1554-1594)

1. Életrajzi adatok:

- elszegényedett nemesi családból származott,
- gyakran katonáskodott, megismerte a végvári vitézek életét is, a halál is harc közben érte (halálos sebesülés Esztergom ostrománál),
- Nagy szerelme volt Losonczy Anna (Júlia).

2. Egy katonaének:

Műfaja: dal.

Tartalma: a költő a végvári katonák életét örökíti meg, személyes élményei alapján is.

Szerkezete:

1. versszak: *a végvári élet dicsérete* (ez a legszebb a világon).
- 2-4. versszak: *a katonaélet szépségei*: dicsőséges harcok szép fegyverek
5. versszak: tetőpont: *a vitézek példamutatása*: emberség, dicsőség, bátorság
- 6-8. versszak: *a katonaélet árnyoldalai*: fáradtság, éhség, szomorúság, halálos veszélyek.
9. versszak: *a vitézek örök dicsőségre*, mivel vállalják ezt a szép, de nehéz életformát. Végül Isten áldását kéri rájuk.

II. Tinódi Lantos Sebestyén (1505?-1556)

Élete: Jobbágysorból felemelkedve Török Bálint íródeákja lett. Miután gazdája török fogságba esett, vándor énekmondóként járta be az országot. 26 históriás éneket hagyott ránk.

Históriás ének: több száz soros elbeszélő költemény, melynek témája mindig egy történelmi esemény. Ezekhez lantkíséret is járult.

Szerepük: 1. Az énekek fontos történelmi források a török háborúk korából.

2. Az Eger vár viadaljáról szerzett ének az Egri csillagok alapvető forrása lett.

III. Zrínyi Miklós (1620-1664)

a) Életrajzi adatok: költő, politikus és hadvezér.

- *Politikusként* célja a török kiűzése volt Magyarországról egy önálló magyar hadsereg felállításával.
- *Hadvezérként* több sikeres csatát vívott a török ellen (pl.: eszéki híd felégetése).
- *Költőként* ránk hagyott legnagyobb műve a Szigeti veszedelem.

b) Szigeti veszedelem

Tartalma: dédapjának, a szigetvári hős Zrínyi Miklósnak állít emléket az 1566-os szigetvári ostrom történetének megírásával. Bár a harcot a magyarok elvesztik a törökkel szemben, mégis ők a mű igazi hősei.

Műfaja: barokk eposz

a) Barokk: a reneszánsz utáni művészettörténeti korszak (XVI-XVIII. század).

Irodalmi jellemzői: 1. *Bonyolultság* (hosszú cím, körmondatok)
2. *Mély vallásosság* (Zrínyi többször is imádkozik istenhez.)

b) eposz: *hősköltemény*, mely általában *egy nemzet történelmének* nagy eseményeiről szól. *Epikai mű:* több száz soros elbeszélő költemény, jellemző *eposzi kellékekkel*.

Eposzi kellékek:

- *Bevezető könyörgés:* Zrínyi Szűz Máriához fohászkodik.
- *In medias res kezdés:* a dolgok közepébe vág, az előzményeket később tudjuk meg
- *Isteni beavatkozás:* a magyarokra Isten bűneik miatt küldi rá a törököket. (~ Himnusz)
- Emberfeletti tulajdonságokkal rendelkező *hősök:* Zrínyi Miklós.
- *Seregszemle:* a döntő csata előtt bemutatja a magyar és a török sereget is.
- *Állandó jelzők,* ismétlődő kifejezések: pl.: vitéz Zrínyi

4. Gárdonyi Géza: Egri csillagok

I. Gárdonyi Géza (1863-1922), az egri remete

Születési hely: Agárdpuszta (Gárdony)

Család: édesapja Kossuth fegyvergyárosa volt 1848-ban, fiát is hazaszeretetre nevelte.

Foglalkozása:

- általános iskolai tanító,
- költő: legismertebb verse: Fel nagy öröme (ma katolikus karácsonyi ének),
- író: fontosabb művei: az én falum, Isten rabjai, A láthatatlan ember, Egri csillagok,
- újságíró

II. Egri csillagok

a) Műfaja: regény

- elbeszélő történet: cselekménye van
- nagy terjedelem (akár több száz oldal is lehet)
- fejezetekre tagolt (5 fejezet)
- sok szereplője van.

b) Keletkezése:

- Az író öt éves kislánya ösztönözte legjobban (mindent tudni akart az Egri várról)
- Gárdonyi alapos kutatómunkát végzett:
 1. levéltári iratokat nézett át,
 2. alapvető forrásként használta fel Tinódi Lantos Sebestyén históriás énekeit,
 3. beutazta a regény helyszíneit és jegyzeteket is készített a leendő regény számára.

- **a regény főszereplőit édesapjáról mintázta meg:**

Bornemissza Gergely, mint fegyvertartó

Dobó István: szigorú, de kötelességtudó és hazáért meghalni kész várkapitány.

c) Tartalma, szereplői, cselekménye

1. fejezet: *Hol terem a magyar vitéz?*

Ebből a fejezetből meg a regény legfontosabb szereplőit. Gergőt Vicuskával együtt elrabolja Jumurdzsák, a félszemű török. A fiú azonban az éj leple alatt megszökik, sőt a törökök többi rabjait is kiszabadítják Dobóval. A fiú az egyik volt fogollyal, Gábor pappal együtt Török Bálint udvarába kerül.

2. fejezet: *Oda Buda!*

Gergő közben kamasz fiúvá serdült, s tanítójával, Gábor pappal aknás robbanást kísérelnek meg a török szultán ellen. Mivel az akció életveszélyes, Gábor pap egyedül hajtja végre, a fiúknak búcsúzóul odaajándékoz egy zöldköves gyűrűt, amit még Jumurdzsáktól vett el. A robbanás során a pap meghal, s Gergely is fogságba esik, de ismét sikerül megszöknie. Éva közben a királynő udvarhölgye lett, de a vagyon nem kápráztatja el: örök hűséget fogad a szegény Bornemissza Gergelynek.

A fejezet végén megtudjuk, milyen csellel vette be a török Budát: amíg a magyar főurak a csecsemő királlyal a szultánnál vendégeskedtek, a janicsárok beszivárogtak a budai várba, s azt vérontás nélkül sikerült is elfoglalniuk.

3. fejezet: *A rab oroszlán*

A címben említett rab Török Bálint, akit a szultán a konstantinápolyi börtönbe, a Héttoronyba záratott. Mivel nem hajlandó törökké válni és a szultán szolgálni, élete végéig fogolyként kell élnie. Gergely és Mekcsey ugyan megpróbálják megszöktetni, s olasz énekeseknek öltözve be is jutnak Török Bálinthoz, de az öröket nem sikerül megtéveszteniük, Mellette Gergelynek Évát is meg kell szöktetni, mivel szülei egy gazdag hadnagyhoz akarják kényszeríteni. Ez a szökés sikerül is, a fiatalok össze is házasodnak.

4-5. fejezet: *Eger veszedelme - Holdfogyatkozás*

A török támadást indít Eger ellen. A védők között ott van Dobó, Mekcsey és Gergely is. A Töröknél Ali és Ahmed pasa mellett felbukkan Jumurdzsák, aki a gyűrűjét szeretné visszaszerezni, ezért elrabolja Gergelyék kisfiát, Jancsikát. A várostrom során Dobó feltétel nélküli hűséget követ el a védőktől, erre esküt is tesznek. A kapitány szigorúan elbánik mind a török leveleit hozókkal, majd az árulásra készülőkkel. A harc során a török minden próbálkozását sikerül visszaverni, többek között Bornemissza Gergely találmányainak köszönhetően. A regény végén nemcsak a törökök vonulnak vissza, hanem Gergelyék is visszakapják elrabolt fiukat.

5. Fazekas Mihály: Lúdas Matyi

I. Fazekas Mihály(1766-1828)

- élete jelentős részét **katonáskodással** töltötte,
- híres **biológus**: az első magyar nyelvű növényhatározó, a Fűvészkönyv egyik szerzője,
- Csokonai hatására az írással is megpróbálkozik, s leghíresebb műve a Lúdas Matyi.

II. Lúdas Matyi

a) **Műfaja:** elbeszélő költemény, tehát epikai mű verses formába íródva.

b) **Szerkezete:** négy levonásra tagolt, mivel a szerző eredetileg színpadra szánta.

c) **A mű vándormotívumra épül:**

Vándormotívum: olyan cselekmény, téma, amely több nép irodalmában is előfordul. (Lúdas Matyi esete spanyol, olasz, francia, grúz, török stb. változatban is ismert. A spanyol változatban pl. Kecskés Juannak hívják a főhőst és a kecskéit veszi el tőle a gonosz földesúr.)

d) **A Lúdas Matyi egy népmese feldolgozása, s megőrizte a mese jellegzetességeit.**

Mesei jellemzők a műben:

- népmesei kezdés („Hajdan egy faluban...”-Egyszer volt hol nem volt...)
- jó és rossz harca (Matyi → ← Döbrögi)
- meseszám: háromszoros verés
- boldog befejezés (Matyi győz, Döbrögi megjavul)

e) **Rövid tartalmi áttekintés:**

Matyi özvegy anyjával él együtt nagy szegénységben, de sokáig semmit nem hajlandó tenni sorsa megváltoztatásáért. Egy nap azonban mégis elmegy a piacra eladni édesanyja libáit, ahol Döbrögi nem csak a ludakat veszi el tőle, hanem még meg is botoztatja. Matyi bosszút esküszik, s különböző álöltözetekbe bújva (ács, orvos), illetve ravaszsággal (hasonmást állítva) háromszor is megveri Döbrögit, aki a mű végére ennek hatására meg is javul.

f) **Jellemző a szereplők jellembeli fejlődése:**

1. *Matyi* a verés és a megaláztatás hatására *lusta, buta fiúból ravasz, tudós emberré válik*, hogy bosszút állhasson a kegyetlen földesúron.
2. *Döbrögi* a három verés után *megjavul*, s további életében már jó lesz a szegényekhez.

g) **A mű célja:**

1. **Szórakoztatni** az olvasót.
2. **Bemutatni a XVIII. Századi Magyarországot.** (A földesurak kegyetlenkedései, a korabeli gyógyítási módszerek, stb.)
3. **Erkölcsei tanulság:** az életben a jók nyerik el az igazi boldogságot.

6. Csokonai Vitéz Mihály költészete

I. Csokonai Vitéz Mihály (1773-1802)

Az egyik legszerencsétlenebb sorsú magyar költő:

- gazdag családja **fokozatosan elszegényedik** (édesapja hirtelen halála, házuk leégése),
- kiváló tanuló a **debreceni kollégiumban**, szép jövő áll előtte, amikor kicsapják felvilágosult nézete miatt,
- tehetséges költő, de **verseire nem talál kiadót**, gazdag támogatót,
- **szerelme Vajda Júliával** (Lillával) nem teljesedhet ki: a költő szegénysége miatt nem veheti el Lillát feleségül,
- nagyon fiatal, **tüdőbajban** halt meg.

II. A felvilágosodás hatása:

Felvilágosodás: a XVIII. században kialakult világnézet. Lényegét hármas jelszava adja:

1. **Szabadság:** minden ember szabadnak születik → el kell törölni a rabszolgaságot és a jobbágyok terheit
2. **Egyenlőség:** minden ember egyenlőnek születik → el kell törölni a nemesség előjogait, Pl: ők is adóznak (közös teherviselés).
3. **Teherviselés:** az emberek közötti összefogást, békét hirdeti meg.

Magyarországon Csokonai tekinthető a felvilágosodás legnagyobb költőjének, műveiben a gondolatok többször is visszatérnek, s a debreceni kollégiumból is emiatt csapták ki.

III: A Reményhez c. vers elemzése (Csokonai legismertebb verse)

- a) **Műfaja:** elégia=lírai műfaj: szomorú alaphangulatú vers, melyben a szerző fájdalommal emlékszik vissza a múlt eseményeire.
- b) **Keletkezése:** a vers Csokonai életének egyik legválságosabb pillanatában íródott. Úgy érezte, hogy barátai cserbenhagyták, a műveit nem értékelik, s a szegénységből sem tud kitörni. Mindezekhez társult Lilla elvesztése, s a költő számára ez volt a legnagyobb csapás, ezek után már csak a halálra vágyik. Keserűségét tükrözi vissza ez a költemény.
- c) **Szerkezete:** 4 versszakból áll, logikusan megszerkesztve:
 1. versszak: a **Remény istennőjének** szemrehányó megszólítása: amit adott, azt mind visszavette tőle. A tündéri alak **Lillára is utalhat**.
 2. versszak: egy **virágzó kert** képe: a költő boldog pillanatait jelképezi a kert metaforája, mindennek beteljesülését jelentette Lilla szerelme.
 3. versszak: egy **hervadó, kiszáradt kert** képe: Csokonai boldogtalanságát, szegénységét jelképezi, amit elviselt volna, ha Lilla kitart mellette.
 4. versszak: **végso búcsú a Remény tündérétől:** a költő már nem látja értelmét az életnek, számára egyedül a halál jelentheti a megoldást. („Testem földbe vágy.”)

A vers két alapvető metaforára épül:

1. **a tündér képe = a remény, életöröm, Lilla**
2. **a kert képe = a költő élete, belső világa**

Mivel ezek a képek az egész verset végigkísérik, **allegóriának** nevezzük őket. Az allegória olyan költői kép (megszemélyesítés, hasonlat, metafora), amelyik több versszakon vagy akár az egész költeményen keresztül végigvonul.

7. Kölcsey Ferenc: Himnusz

I. Kölcsey Ferenc (1790-1838)

Gyermekkora: korán árvaságra jut. Fél szemét himlő következtében vesztette el.

Tevékenysége:

- jogász, ügyvéd,
- nyelvújító,
- gazdálkodó (szatmárcsekei birtokok),
- Szatmár megye országgyűlési képviselője,
- költő: alapvető műve a Himnusz, az első számú nemzeti énekünk.

II. Himnusz (a magyar nép zivataros századaiból)

a) Keletkezése: 1823. január 22., Szatmárcseke

A reformkor előtt, az osztrák **önkényuralom** idején keletkezett → **hangulata reménytelen**, a költő egyedül Istenben látja a megoldást, ezért könyörög hozzá. Ebből következik, hogy:

b) Műfaja: himnusz = ünnepélyes hangulatú, magasztos eszmét megéneklő, Istent dicsőítő, illetve hozzá könyörgő költemény.

c) Szerkezete és műfaja: 8 versszakból épül fel

Keretes szerkezet: az első és utolsó versszak majdnem azonos.

1. versszak : **Istenhez könyörgő megszólítás:** áldja meg a magyarságot.

2-3. versszak: **a magyarok erényei**, dicső csatái (régmúlt): pl. Mátyás győzelme Bécsben

4-7. versszak: **a magyarok bűnei**, vesztés csaták (közelmúlt és jelen): pl. vert hadunk.

Alapvető mondanivaló, tanulság: **Isten a bűnei miatt sújtja a magyar népet.**

8. versszak: még lemondóbb, mint az első: áldás helyett már csak **szánalmat** kér a magyarok számára.

d) Romantikus vonások a műben

Romantika: a XIX. század első felének uralkodó művészeti stílusa. Jellemzői:

1. **ellentétek**-pl.: dicső múlt →← szomorú jelen, „bércre hág és völgybe száll...”
2. **múltidézés** - pl.: „Őseinket felhozád Kárpát szent bérére...”
3. **érzelmesség** – pl.: bánat, szenvedés, hazaszeretet, „Kínzó rabság könnye hull...”
4. **fantasztikus képek** - pl.: vérözön, lángtenger, csonthalom.
5. **Tájébrázolás** - pl.: „Kunság mezein ért kalászt lengettél...”

A Himnuszt **Erkel Ferenc** zenésítette meg.

8. Vörösmarty Mihály: Szózat

I. Vörösmarty Mihály (1800-1855)

Tevékenysége:

- jogász, ügyvéd,
- házitánító a Perczel családnál,
- gazdálkodó (a Nádasdy család birtokain)
- a Kisfaludy Társaság alapító tagja,
- a fiatal Petőfi Sándor felkarolója (állást szerez neki a Pesti Divatlapnál),
- 1848-ban Kossuth lelkes híve, a forradalom után bujdosnia is kellett,
- költő: legismertebb műve a Szózat, a második számú nemzeti énekünk.

II. Szózat

a) Keletkezése: 1836. A **reformkorban** íródott, amikor a magyarság már jelentős eredményeket ért el a császári udvarral szemben. **Hangulata jóval bizakodóbb**, mint a Himnuszé. Ezért a költő nem Istent, hanem a magyarságot szólítja meg.

b) Műfaja: óda: = ünnepélyes hangulatú, magasztos eszmét megénekítő költemény. A himnuszról az különbözteti meg, hogy nem Istenhez szól.

c) Szerkezete és tartalma: 14 versszakból épül fel.

Keretes szerkezet: az első kettő és az utolsó kettő versszak majdnem azonos.

1-2. versszak: **a magyarság buzdítása:** a haza, a hon melletti kitartásra a végsőkig.

3-5. versszak: **a magyarok múltja**, dicső csatái: pl. Árpád és a honfoglalás

6-9. versszak: **a magyarok jelene:** sok balszerencse után is él a magyarság

10-12. versszak: **a magyarok jövője** a költő két lehetőséget lát: „éltet vagy halált!”

1. eljön a magyarság szép jövője, „egy jobb kor”.

2. az állandó harcokban, küzdelemben kihal a magyarság.

13-14. versszak: **a magyarság újbóli buzdítása:** a haza melletti további kitartás.

d) A költemény célja: egy válságos pillanatban lelkesíteni kívánja a magyar népet : ne adjuk fel, amit eddig elértünk. Vegyünk példát az elődökről és harcoljunk a jogainkért a legutolsó pillanatig.

A Szózat zenéjét **Egressy Béni** szerezte.

III. A Himnusz és a Szózat összehasonlítása (összefoglalás)

Szempont	Himnusz	Szózat
Írója	Kölcsey Ferenc	Vörösmarty Mihály
Keletkezése	1823: Az önkényuralom idején ↓	1836: A reformkorban ↓
Hangulata	reménytelen hangulatú	bizakodóbb, lelkesítőbb
Műfaja	himnusz	óda
Kit szólít meg?	Istenhez könyörög.	A magyar néphez szól.
Idősíkok	A múltat és a jelen említi meg, jövőképet nem rajzol ki. Jövőnk akkor lesz, ha Isten segít rajtunk.	A múlt és a jelen idézése mellett már lát jövőképet is. Ez a jövő lehet boldog, de lehet végzetes is (a magyarság kihalásával).
Mondanivalója	Rajtunk már csak Isten segíthet.	Küzdelemre buzdít. A jövőnk lehet szép is, ha nem adjuk fel.
Szerkezete	Keretes szerkezet.	Keretes szerkezet.
Stílusa:	Romantikus mű	Romantikus mű

9. „Így élt a szabadságharc költője”

I. Petőfi Sándor életrajza

a) Család, gyermekkor, iskolák: Kiskőrösön született, 1823. január 1-jén. Szülei **Petrovics István** mészáros és **Hrúz Mária** cselédlány. A fiú maga is Petrovics Sándor néven szerepel születési oklevelekben, csak később veszi fel a magyarosabb hangzású Petőfi nevet.

Gyermekkorát **Kiskunfélegyházán** töltötte, a városhoz való kötődését bizonyítja, hogy a várost egyik versében „születésem helyének” nevezi. Szülei igyekeztek számára biztosítani a tanulási lehetőséget. Ameddig anyagi helyzete engedte, Petrovics István igyekezett fiát jó iskolába járatni. A költő **Aszódon**, **Selmecbányán**, **Pesten** és **Pápán** is megfordult.

b) Foglalkozásai: Hányatott élete során **vándorszínészként** bejárta egész Magyarországot, környékünkön Sárbogárdon és Cecén is fellépett. Majd **Sopronban** beállt katonának, de fél év múlva gyenge szervezete miatt leszerelték a seregből.

Költői pályafutása **Aszódon** kezdődött. Ahogy ő írta: „...itt kezdtem el verseket csinálni.” 1842-ben nyomtatásban is megjelent első verse, **A borozó**. Továbbra is járta az országot, 1843-44 telét nagy nyomorban **Debrecenben** töltötte. Innét gyalog Pestre ment, ahol Vörösmarty személyében támogatóra lelt. **A János vitéz meghozta számára az országos elismerést** is. Majd a **Pesti Divatlap**nál segédszerkesztőként dolgozott.

c) „Szabadság, szerelem!” (Életének legboldogabb évei: házassága és forradalmi tevékenysége)

1846 őszén megismerkedett **Szendrey Júliával**, s egy év múlva feleségül is vette. Hamarosan meg is született fiúk, **Petőfi Zoltán**.

1848 elején a **márciusi ifjúság fő szervezője** lett. A szabad sajtó első terméke a **Nemzeti dal** és a Tizenkét pont. Március 15-e joggal kapta a Petőfi napja elnevezést is. 1848 tavaszán belépett a nemzetőrségbe, szeptemberben kapitányi rangot kapott és átlépett a honvédsereghez. Itt ismét kitüntették: Bem tábornok seregében őrnagyi rangot kapott. Vele harcolt egészen 1849. július 31-ig, amikor a segesvári csatában, hősközhöz méltóan életét áldozta a magyar szabadságért.

II. Forradalmi költészete

1. A vátesz költő: Vátesz: látnok, jós, aki előre megérzi a jövőt – Petőfi több versében is jóslott forradalmat és a saját halálát is. Például:

A puszta télen: „Mint kiüzött király...” – Írja a napról, sőt még véres koronáját is megemlíti.

Egy gondolat bánt engemet: megálmodta leendő halálát: „Ott essem el én, a harc mezején...”

A nép nevében: Dózsa Györgyöt emlegetve jósl népfelkelést az uraknak.

Szeptember végén: megérzi, hogy Júlia a költő halála után újra férjhez fog menni.

2. Petőfi szerepe az 1848-as forradalomban

- Márciusi ifjúként a pest- budai forradalom egyik győzelemre vivője.
- Megírja a forradalom indulóját, a Nemzeti dalt
- Beáll honvédek és életét is áldozza a szabadságért.

A Nemzeti dal:

a) **Keletkezése**: 1848. március 14. miután a bécsi forradalom hírére az ifjak elhatározták, hogy kirobbantják a felkelést, Petőfi egy éjszaka alatt megírta a Nemzeti dalt indulónak.

b) **Műfaja**: dal (lírai műfaj).

c) **Célja: lelkesíteni** a forradalmi tömeget, s ezt egy meggyőző érveléssel el is éri: olyan **választási lehetőségeket tár a tömeg elé**, amelyek közül egyértelmű, hogy melyik a jó:

szabadság (kard) → ← *rabság* (lánc)

dicsőség (harcolni a hazáért) → ← *szégyen* (sehonnai bitangként meglapulni)

szép magyar név (büszkeség) → ← *gyalázat* (szégyenteljes hírnév)

d) Ma **harmadik számú nemzeti énekünk**. (Ma ismert zenéjét **Tolcsvay László** szerezte.)

3. Versei a szabadságharc idején:

- *Csataleírások*: A vén zászlótartó, Négy nap dörgött az ágyú
- *Lelkesítő költemények*: Csatában, Csatadal, Mi ne győznénk?
- *Utolsó verseiben* viszont érezhetően megváltozik a hangulata:
 - a) **Pacsirtaszót hallok megint**:
 - Kiábrándul a harcokból, békére vágyik.
 - A harcmező helyett jobban szeretne a családjával lenni.
 - b) **Szörnyű idő**: (ez a költemény Petőfi utolsó verse)
 - Kétkedik a szabadságharc győzelmében, alábbhagy a lelkesedés.
 - Az egész háborút örületnek tartja.

10. Petőfi Sándor: János vitéz

1. **Keletkezése**: 1844-ben a **Kisfaludy Társaság pályázatára** adta be a költő a János vitéz kéziratát. Nemcsak az első díjat nyerte meg vele a költemény, országosan ismertté tette Petőfi nevét.
2. **Műfaja**: **Elbeszélő költemény**. Tulajdonképpen verses mese. Bár verses formában íródott, döntő, hogy történetet mond el, ezért az epikai műfajhoz sorolhatjuk.
3. **Verselése: ütemhangsúlyos verselés**:
 - a) A vers ritmusát a **hangsúlyos és hangsúlytalan szótagok szabályos váltakozása** adja meg.
 - b) **Egysége az ütem**.
Az ütem hossza:
 - Egy ütemben csak egy hangsúlyos szótag lehet.
 - Egy hangsúlyos szótagot 1-3 hangsúlytalan szótag követhet → egy ütem minimum 2, maximum 4 szótagból állhat.
 - c) **Az ütemhangsúlyos verselés típusait a verssorok szótagszáma alapján** nevezzük meg: pl. felező nyolcas, ősi hatos, háromütemű tízes stb.
4. **A mű szerkezete, cselekménye, szereplői, tartalma**
A János vitéz **26 fejezetből** áll.
Tartalma: a címszereplő kalandjait meséli el, egészen a boldogsága eléréséig.
A mű cselekményét legkönnyebben a helyszínekhez kötve jegyezhetjük meg, a következő rövidke táblázat is így foglalja össze.

Helyszínek	Szereplők	Cselekmény
1. Jancsi faluja	<ul style="list-style-type: none"> • Jancsi • Iluska • a mostoha • Jancsi gazdája 	Jancsi szerelme Iluskával, majd vitája a gonosz mostohával. Jancsi elcsapása a nyáj elvesztése miatt. A szerelmesek búcsúja.
2. Kalandos vándorlás országról országra.	<ul style="list-style-type: none"> • zsidók • huszárok 	János vándorlása során előbb zsidókkal találkozik, akiket leitat, és rájuk gyújtja a házat. Még a kincsükre sem tart igényt, mert rablott holmi. Majd beáll huszárnak a és számos országot bevándorol. (pl. Szerecsenország, Tatárország, Itália)

3. Franciaország	<ul style="list-style-type: none"> • francia király • francia királylány • a törökök 	A huszárok legyőzik a törököket, s Jancsi még a királylányt is kiszabadította. A király János vitéznek kereszteli el, jutalmul pedig hozzáadná a lányát. János elmeséli az élettörténetét árvaságáról és Iluskáról, aki miatt a királylányt nem veheti el. A király gazdaggá teszi Jánost, aki hazaindul.
4. Úton hazafelé	<ul style="list-style-type: none"> • hajósok • griffmadár 	Haza felé hajózva János viharba kerül, s az életét is alig tudja megmenteni. Egy griffbe kapaszkodva mégis hazajut
5. Újra otthon	<ul style="list-style-type: none"> • János • menyecske 	János értesül Iluska haláláról. Bánatában újra nekivág a nagyvilágnak, s az útra magával visz egy rózsát Iluska sírjáról.
6. Óriásországban	<ul style="list-style-type: none"> • fazekas • óriások 	Egy erdőben jutva János egy fazekassal találkozik, aki figyelmezteti az óriásokra. Hősünk nem ijed meg: előbb az óriások csőszét, majd királyukat győzi le, s ezzel szolgálivá teszi az óriásokat
7. A sötétség országa	<ul style="list-style-type: none"> • boszorkányok • óriások 	Az óriások segítségével János legyőzi a boszorkányokat, sikeres bosszút állva a gonosz mostohán is.
8. Óperenciás-tenger	<ul style="list-style-type: none"> • halász • óriás 	János eljut az Óperenciás-tengerhez. Bár a halász nem viheti át a végtelen vízben, de egy óriás a tündérek szigetéig igen.
9. Tündérország	<ul style="list-style-type: none"> • medvék • oroszlánok • sárkánykígyó • tündérek • Iluska 	Az öröket legyőzve János beléphet a tündérek földjére. Az élet vizét megtalálva sikerül Iluskát is feltámasztani, majd Tündérország királyaként az örök boldogságot is megkeleti.

11. „A szalontai nótárius”: Arany János élete és költészete

I. Arany János (1817-1882)

a) Születési hely: Nagyszalonta.

b) **Család:** elszegényedett nemesi család, szeretetteljes családi légkör.

c) **Iskolái:** kitűnő eredménnyel végez Nagyszalontán és a debreceni kollégiumban is.

d) Tevékenysége, foglalkozásai:

- Petőfihez hasonlóan ő is vándorszínész
- Többször vállalt tanítói állást.
- Nagyszalontán egy ideig nótáriusként (jegyző) dolgozott.
- A szabadságharc bukása után a nagykőrösi gimnázium tanára lett.
- Megválasztották az MTA titkárának is.

II. Költészete a szabadságharc után

Bár a Toldi már 1846-ban országosan ismertté tette Aranyt, legnagyobb verseit a szabadságharc leverése után írja meg. A korabeli költők vezéréként gyakran kifejezte ellenállását az önkényuralom ellen.

Verseiben legtöbbször visszatérő gondolatok:

- **Petőfi siratása**, pl.: Emlények, Letésem a lantot.
- **A szabadságharc felidézése**, pl.: Koldus-ének, Családi kör
- **Az ellenállás megfogalmazása az önkényuralommal szemben**
pl.: a történelmi balladák : V. László, Szondi két apródja, A walesi bárdok.

III. A walesi bárdok

a) **Keletkezése:** 1857-ben I. Ferenc József Magyarországra látogatott, s Aranyt kérték fel egy üdvözlő vers megírása. Ő ezt nem vállalta, helyette írta meg A walesi bárdokat.

b) **Műfaja: ballada**

- **Összetett műfajú:** lírai → verses formájú
epikai → történetet mond el, cselekménye van
drámai → párbeszéd, →színpadra vihető, könnyen előadható
- *Tragikus befejezés:* a bárdok halála, Edward megtévelyedése
- *Ismétlődő sorok, versszakok:* "Edward király, angol király léptet fakó lován..."
- *Rövid, tömör előadásmód*
- *Ellentétek* (jó → ← gonosz, zsarnok → ← elnyomott stb.)
- *Balladai homály:* előfordulnak nehezebben érthető részek, lehet hiányos a cselekmény is, pl.: Nem tudjuk, hogyan tért vissza Edward Londonba.
- c) **Tartalma:** Edward angol király a leigázott Walesbe látogat. Hiába vendégelik meg a bőséges lakomával Montgomery várában, a király érzi hogy nem látják szívesen. Haragjában azt követeli, hogy énekesek zengjék el dalba foglalva cselekedeteit. Mivel a bárdok csak a véres tetteit éneklik meg, s nem hajlandók dicsőíteni őt, ötszáz dalnokot végeztet ki, majd beleőrül tettei miatti lelkiismeret-furdalásába.
- d) **Tanulság, mondanivaló:** A vers szereplői párhuzamba állíthatók a korabeli magyar jelennel. Ha megfejtjük a jelképeket, egyértelművé válik a mű mondanivalója is.

Jelképek (szimbólumok):

- A Walest leigázó Edward = A Magyarországot leigázó Ferenc József
- A leigázott walesi tartomány = Magyarország
- A walesi véres harcok = az elmúlt szabadságharc
- A bárdok = a magyar költők

Mondanivaló: ahogy a bárdok inkább a halált választják, mint Edward dicsőítését, ugyanúgy nem hajlandó Arany sem (és a többi magyar költő) Ferenc József köszöntése.

e) **A walesi bárdok romantikus vonásai**

Romantika: a XIX. század első felének uralkodó művészeti stílusa. Jellemzői:

- ellentétek – pl.: zsarnok → ← elnyomottak
- múltidézés – pl.: a csaták emléke: "Levágva népünk ezrei..."
- érzelmesség – pl.: „Orcákon, mint *félelem*, sápadt el a *harag*.”
- fantasztikus képek – pl.: „A nap vértóba száll...”
- tájbrázolás – pl.: „Földet, folyót, legelni jót, hegy-völgyet benne lelsz.”

12. Arany János: Toldi

- 1. A mű keletkezése:** 1846-ban a **Kisfaludy Társaság** pályázatára adta be a költő a kéziratát. Nemcsak az első díjat nyerte meg vele: a költemény **országosan ismerté tette Arany nevét, sőt még Petőfi barátságát is megszerezte** vele. A **Toldi-trilógia** első része. (Trilógia = három részből álló irodalmi mű. Két további része a *Toldi szerelme* és a *Toldi estéje*.) **Előzménye:** Ilosvai Selymes Péter Toldija a XVI. századból.
- 2. Műfaja: Elbeszélő költemény:** Bár verses formában íródott, döntő, hogy történetet mond el, ezért az epikai műfajhoz sorolhatjuk. **Nem verses mese!** Toldi valóságos történelmi személy volt, a költemény a hozzá fűződő mondákat dolgozza fel.
- 3. A Toldi verselése: ütemhangsúlyos verselés: négyütemű tizenkettes.**
- 4. A mű szerkezete, cselekménye, szereplői, tartalma**

A Toldi az **Előhangból** és **12 énekből** áll.

a) Az Előhang szerepe:

- bevezeti a művet,
- felkelti az olvasó érdeklődését,
- bemutatja a főhőst, Toldi Miklóst.

b) A 12 ének tartalma: Toldi Miklós, a címszereplő kalandjai, egészen a célja eléréséig. A mű cselekményét legkönnyebben itt is a helyszínekhez kötve jegyezhetjük meg. (A János vitézhez hasonlóan egy rövidke táblázatban összefoglalva.)

HELYSZÍN	SZEREPLŐK	CSELEKMÉNY
1-3. ének: Nagyfalu (Toldi Miklós faluja)	<ul style="list-style-type: none"> • Toldi Miklós • Laczfí nádor hada • Toldiné • Toldi György és szolgálai 	Miklóst halálosan megsérti Laczfí, aki az utat kérdezve parasztnak szólítja. A fiú dühében egy szálfával jelzi az irányt. Közben beállít György, s a testvérek vitája az örökségről majdnem verekezésbe torkollik, ezt csak Toldiné tudja megakadályozni. György felbíztatja a szolgálait Miklós bosszantására, aki az egyiket megöli egy malomkövel.
4-5. ének: A nádasban	<ul style="list-style-type: none"> • Miklós • Bence 	Miklós három napig a nádasban bujdosik György bosszúja elől. Az éhhaláltól anyja küldeménye menti meg, amit az öreg Bence ad át neki. A nádasban bolyongva Miklós farkasokkal találkozik, s nagy küzdelembe le is győzi őket.
6. ének: Nagyfalu	<ul style="list-style-type: none"> • Miklós, • György • Toldiné 	Miklós Budára készül a királyhoz kegyelmet kérni a bűne miatt. Előtte még elbúcsúzik anyjától, sőt Györgyöt is megajándékozza két halott farkassal.
7-12. ének: Buda <i>-a temető</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Miklós • az özvegy 	Miklós egy özvegytől megtudja, hogy egy cseh vitéz öldöklő a magyarokat a Csepel-szigeten. Megígéri neki, hogy megbosszulja a két fiát, akiket szintén a cseh győzött le.
<i>- a királyi palota</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Lajos király • György 	György megpróbálja a királytól megszerezni Miklós vagyonát, de Lajos átlát a szitán: csak akkor adja oda, ha György megöli a csehet.

- az utca	<ul style="list-style-type: none"> • Miklós • a pesti nép 	Megmenti a tömeget egy dühöngő bikától.
- a fogadó	<ul style="list-style-type: none"> • Miklós • Bence 	Bence újból megsegíti Miklóst: Toldiné egy cipóba sütvé 100 aranyat küldött a fiúnak. A kapott pénzből bőségesen jut lovagi ruhára, fegyverekre, no meg egy kis iszogatásra is...
- a Csepel-sziget	<ul style="list-style-type: none"> • Miklós • a cseh 	Miklós párviadalban legyőzi a csehet
- a király sátra	Minden főszereplő = TABLÓ	Lajos megkegyelmez Miklósnak és beveszi a hadseregbe, Györgyöt viszont száműzi a király udvarból.

13. Jókai Mór: A kőszívű ember fiai

I. Jókai Mór (1825-1904)

- **Születési hely:** Komárom
- **Iskolák:** Komárom, Pozsony (német nyelv), Pápa (Petőfi barátsága), Kecskemét (jog)
- **Forradalmi tevékenység:** - márciusi ifjú, 1848. március 15-én a 12 pont felolvasója, s később is hű maradt a forradalom eszméihez.
- **Család:** két színésznőt is feleségül vett: Laborfalvy Róza, ill. Nagy Bella személyében.
- **Irodalmi munkássága:** író, újságíró. Ismertebb regényei: Az arany ember, Egy magyar nábob, Kárpáthy Zoltán, Fekete gyémántok, Rab Ráby, A kőszívű ember fiai

II. A kőszívű ember fiai (1868)

1. Műfaja: regény

- elbeszélő történet: cselekménye van: a Baradlay-család története
- nagy terjedelem (több száz oldal)
- fejezetekre tagolt
- sok szereplője van.

a) Romantikus regény, mert gyakran használja a romantika eszközeit.

- ellentétek – pl.: zsarnokság →← szabadság
- múltidézés – pl.: a szabadságharcot húsz év távlatával idézi vissza.
- érzelmiség – pl.: nagy szerelmek (Richard – Edit, Ödön – Aranka)
- fantasztikus képek – pl.: a napfogyatkozás a világosi fegyverletétel előtt.
- tájbrázolás – pl.: a Királyerdő leírása

b) Történelmi regény = történelmi témát dolgoz fel.

2. **Keletkezés:** 1868-ban, a kiegyezés után jelent meg a cenzúra újbóli eltörlése után.

3. **Az író célja:** emléket állítani az 1848-1849-es forradalom és szabadságharcnak.

4. Szerkezet, tartalom, szereplők:

- **A regény cselekményét az író két részre különíti el:**

I. rész: Baradlay Kázmér halála – a Baradlay fiúk hazatérése – a bécsi forradalom

II. rész: A szabadságharc eseményei

• **Tartalom (a cselekmény szerkezete szerint):**

1. **Bevezetés:** Baradlay Kázmér halála óráján van. Végso akarataként közli a feleségével, hogy három fiának olyan pályafutást ír elő, amivel egész Ausztriát, a császári udvart fogják szolgálni.
 2. **Bonyodalom:** Baradlayné megfogadja, hogy mindannak, amit férje parancsolt, az ellenkezőjét fogja teljesíteni, a fiait nem Ausztria, hanem a magyar haza szeretetére fogja buzdítani.
 3. **Kibontakozás:** a fiúk hazatérése és szerepük a szabadságharcban:
 - a) **Ödönt** Oroszországból kell hazahívni, ahol diplomataként teljesít szolgálatot. Itthon feleségül vesz Arankát, akit az apja nem akart hozzáadni. A megyegyűléseken a haladó nemesség élére áll, s a kitörő szabadságharcban is részt vesz, Richárddal együtt ott van pl. Budavár bevételénél.
 - b) **Richárd** Bécsben van, többekkel együtt neki kellene levernien a bécsi forradalmat. Anyja azonban felkeresi és rádöbbsenti a fiát, hogy neki is a forradalmárok között van a helye. Richárd megszökik Bécsből (még menyasszonyát, Editet is elhagyja egy időre) és végigküzdi a dicsőséges tavaszi hadjáratot.
 - c) **Jenőt**, a harmadik fiút a legnehezebb hazahozni. Ő szintén Bécsben szolgál az udvarnál, s nem híve a forradalomnak. Bécshez köti a gonosz kémnő, Alfonsine iránt érzett szerelme is. Az anya szavának azonban Jenő is engedelmessékedik: hazatér, de a harcokban nem vesz részt.
 4. **Tetőpont:** a szabadságharc leverése után egy véletlen névcseré miatt Ödön helyett Jenő jelenik meg a bíróság előtt. Magára vállalja az Ödön elleni vádakat, és ezzel a halált is, hogy családosa bátyját megmentse.
 5. **Megoldás:** Ödön és Richárd életben marad, s az egész Baradlay család kegyelettel ápolja Jenő emléket.
- **Mondanivaló:** Bár a szabadságharc elbukott, veresége nem szégyenletes, hanem nagyszerű, mert a honvédek igaz célokért küzdöttek, az erkölcsi diadal az ő oldalukon van. Jóka azt is sejteti, hogy Magyarország szabadsága egy napon ismét helyre fog állni, mert az igaz eszmék fegyverrel nem győzhetőek le. Ezért állít emléket a szabadságharcnak ezzel a regényével.

14. Realizmus és humor Mikszáth Kálmán műveiben.

I. Mikszáth Kálmán (1847-1904)

- **Születési hely:** Szklabonya (Észak - Magyarország)
- **Iskolák:** Rimaszombat, Selmezbánya, Pest
- **Család:** kétszer is feleségül vette Mauks Ilonát. Egyszer elváltak, mert nagy nyomorban éltek, de újra összeházasodtak, miután Mikszáth befutott író lett, anyagi helyzete rendeződött.
- **Foglalkozása:** író, újságíró, parlamenti képviselő.

II. Írói munkássága:

a) **Realista ábrázolásmód:** A realizmus olyan művészeti irányzat, amely a környezetet valóságként, az igazságnak megfelelően ábrázolja. (Nem akarja sem szebbé tenni, sem elcsúfítani a valóságot.)

b) **Humoros stílus:** Mikszáth a valóságot humorral fűszerezve tárja elénk.

A humor fajtái:

- **irónia** = finom csipkelődés, rejtett gúny, pl. A pénzügyminiszter reggelije
- **szatíra** = nyílt nevetségessé tétel, maró gúny, pl. A korlátfa

c) **Gyakran alkalmazott műfaja: a novella**

Híres novelláskötetei: **A jó palócok** és a **Tót atyafiak** (Ebben szerepel **A néhai bárány** története is). A novella jellemzői:

- *epikai műfaj*: elbeszélő történet
- terjedelme *rövid* (legtöbbször pár oldal), nem olyan tagolt, mint egy regény
- *kevesebb a szereplő* is, mint egy regényben.

Mikszáth által kedvelt novellafajták:

- **szatíra**: egy káros jelenség maró kigúnyolása
- **karcolat**: egy közérdekű téma humoros elemzése (pl. adók, egészségügy, miniszteri fizetések stb.) Főleg az újságírók alkalmazzák.

III. Szent Péter esernyője

Mikszáth ezt tartotta legkedvesebb művének. Könnyed, szórakoztató olvasmány, hiszen az író **célja** (saját visszaemlékezése szerint) **az olvasók szórakoztatása** volt.

Műfaja: regény:

- elbeszélő történet: cselekménye van: (Wibra Gyuri és Bélyi Veronka szerelmének története)
- nagy terjedelem (több száz oldal)
- fejezetekre tagolt
- sok szereplője van.

Cselekménye, szerkezete: 5 fejezetből áll.

A történet az író gyermekkori emlékeire épül. A regényben **saját szülőföldjét mutatja be**, annak minden szépségével és babonás hiedelmeivel együtt. A cselekmény **helyszínei: Glogova, Bábaszék és Besztercebánya** szintén Mikszáth szülőföldjén vannak.

1. *fejezet*: Veronika, az árva leánygyermek a glogovai paphoz kerül. Vihar tör ki, de ima közben a pap elfeledkezik az udvaron hagyott gyermekről. Meglepve tapasztalja, hogy valaki közben egy ernyőt tett a lányka fölé, akit a babonás falusiak Szent Péternek hittek, az esernyőnek pedig egyenesen csodákat tulajdonítottak.

2. *fejezet*: Besztercebányán meghal az öreg Gregorics Pál. Róla köztudott, hogy gazdag ember, de az örökségének nyoma sincs. Wibra György, az elhunyt gyámfia elhatározza, hogy felkutatja az öreg vagyonát.

3. *fejezet*: Wibra György a vagyon keresésére indul. Véletlenül megtudja, hogy Gregorics Pál esernyőjének ürege volt a nyele, s gyanítja, hogy abban lesz az öröksége is. Hall a glogovaiak szent esernyőjéről is, sejti hogy az volt régen Gregoricsé.

4. *fejezet*: Wibra Glogovára megy, ahol megvacsorázik a falu vezetőivel. Éjszaka álmot lát: el kell vennie Veronikát, s akkor az esernyő is az övé lesz.

5. *fejezet*: Wibra megkéri a lány kezét, s már a lagzira készülnek, amikor a lány rájön, hogy csak az esernyő miatt akarja elvenni, és szégyenében az erdőbe menekül. Kiderül, hogy az ernyő nyele nincs meg, ezért az örökség is odaveszett. Wibra viszont rádöbben, hogy tényleg szereti Veronikát. Megkeresi a lányt, kiengeszteli, s a regény egy boldog házasságkötéssel végződik.

15. Új irányzatok a XX. században I.: Ady Endre és a szimbolizmus

I. Ady Endre (1877-1919)

Szülfalu: Érdszentszent (ma Románia)

Család: elszegényedett nemesi családból származik, szülei Ady Lőrinc és Pásztor Mária.

Iskolák: Érdszentszent, Nagykároly, Zilah

Foglalkozás: újságíró (pl. Debrecen, Szabadság, Nyugat)

költő: legismertebb kötete az **Új versek** (1906)

Szerelmei: Diósiné Brüll Adél (Léda)- az ő jóvoltából többször is eljutott Párizsba.

Boncza Berta (Csinszka)- későbbi felesége, hozzá írta az *Őrizem a szemed versét*.

II. A szimbolizmus hatása Ady költészetére

Szimbolizmus: a XIX-XX. század fordulóján kialakult irodalmi irányzat. Lényege: a költő mondanivalóját jelképeken keresztül fejezi ki (szimbólum = jelkép). Ahhoz, hogy egy művet megérthessünk, meg kell fejteni a benne előforduló jelképeket.

a) Megváltó-versek: A Hortobágy poétája – A magyar Messiások – Az Értől az Óceánig

Jelképek (A Hortobágy poétájából):

- A Hortobágy ~ Magyarország
- A csorda népek, piszkos, gatyás bamba társak ~ a műveletlen nép, akik nem értik meg Ady verseit.
- A szívben nőtt virág ~ a versek, amelyek igazi értéket jelentenek
- Eltemette a nótát ~ a környezet elnyomja az újítani kívánókat.

Értelmezés: Magyarországon lehetetlen újat teremteni: aki megpróbálja, azt elnyomja a környezete. Nem érdemes új stílusú verseket írni, mert úgysem értik meg. Magyarország műveletlen marad.

A Magyar Messiások c. versében is ezt az érzést hangoztatja: Magyarorszáért nem lehet mit tenni.

Az Értől az Óceánig c. költeményben viszont megváltoztatja ezt a véleményét: hiába akadályozzák („gátat tőr fel ezer vakond”), nem fogja feladni: Érdszentszentől indulva meghódítja verseivel az országot-világot („az Óceánt mégis elérem”).

b) A hazaszeretet verse: A föl-földobott kő

A föl-földobott kő ~ Ady Endre

Értelmezés: ahogy a földobott kő mindig lezuhan a földre, **úgy tér vissza a költő mindig Magyarországra**. Bár többször is járt nyugaton (főleg Párizsban), Ady sosem tudta végleg elhagyni az országot: visszahúzta a szíve, ide kötődik, ez a hazája. A mű a **hazaszeretet** egyik legszebb verse.

c) Forradalmi versek: A grófi szérűn - Dózsa György unokája

A grófi szérűn

A grófi szérű ~ Magyarország

Az égő élet ~ 1. Az elégett gabona 2. A szegények semmit nem érő élete

Történet: Nyár éjszakán leég a grófi búzavetés. Érdekes módon a parasztok siratják meg a termést, a gróf nincs is jelen a versben. **Burkoltan céloz a forradalomra:** mivel a parasztok úgy érzik, hogy az övék a búza (mivel ők dolgoztak vele), előbb-utóbb elveszik azt a gróftól, ha kell, erőszakkal is: „Érzik titkon, hogy az övék e bús élet, s a kalász.”

Dózsa György unokája

Dózsa György unokája ~ a költő és az általa képviselt magyar nép.

Értelmezés: Dózsa György nevét több költő is felhasználta műveiben (pl. Petőfi: A nép nevében), s ezek mindig az általa vezetett parasztháborúra utaltak. Ady is egy **újabb népfelkeléssel fenyegeti meg a nagyurakat**. Ugyanakkor Ady már egyáltalán nem olyan biztos a győzelemben, mint Petőfi.

16. Új irányzatok a XX. században II.: Móricz Zsigmond és a realizmus

I. Móricz Zsigmond (1879-1942)

- **Szülfőfalu:** Tiszacsécse
- **Család:** szegény jobbágycsaládból származik, szülei Móricz Bálint és Pallagi Erzsébet.
- **Gyermekkora:** családja fokozatosan elszegényedett, sokat kellett nélkülözniük. *Tiszacsécséről* előbb *Istvándiba*, majd *Prügyre* költöztek át.
- **Iskolák:** Debrecen, Sárospatak, Kisújszállás, Pest
- **Foglalkozás:** újságíró (az *Újság* című lapnál, később saját lapja a *Kelet népe*). **Népdalgyűjtőként** megismeri a szegények életét, ez jó alapot jelent a műveihez is. **Író:** legismertebb művei **novellák:** (pl. *Hét krajcár*, *Barbárok*, *Tragédia*) és **regények** (*Légy jó mindhalálig*, *Rózsa Sándor*, *Árvácska*).
- **Házassága:** Holics Eugéniát vette feleségül, aki később öngyilkos lett. Három lányuk született, s gyakran róluk mintázta regényei nőalakjait. (pl. Bella a *Légy jó mindhalálig*-ből.)
- **Barátsága Ady Endrével** éppolyan bensőséges, mint Petőfi és Arany kapcsolata volt.

II. Írói munkásságának jellemzői:

a) **Realista ábrázolásmód: realizmus:** olyan művészeti irányzat, amely a környezetet valóságosan, az igazságnak megfelelően ábrázolja. (Nem akarja sem szebbé tenni, sem elcsúfítani a valóságot.)

b) **Gyakran alkalmazott műfaja: a novella,** melynek jellemzői:

- *epikai műfaj:* elbeszélő történet,
- terjedelme *rövid* (legtöbbször pár oldal) → *nem* olyan *tagolt*, mint egy regény,
- *kevesebb a szereplő*, mint egy regényben.
- Móricz novelláinak fő témája a magyar nép szegénységének, elmaradottságának ábrázolása.

III. A Hét krajcár

a) **Keletkezése: 1908-ban jelent meg a Nyugatban**, s ezzel az író szinte „berobbant” az irodalmi köztudatba. (A mű megjelenése előtt csak gyermekmeséit közölték le a lapok.)

b) **Műfaja:** novella.

c) **Szerkezete, tartalma:**

1. *Bevezetés:* az író **viSSzaemlékezése** gyerekkorára és édesanyjára.
2. *Bonyodalom:* a hét krajcár története: a **mosószappanra szükséges pénzből csak három krajcárt találnak meg** a varrógép fiókjában.
3. *Kibontakozás:* a **hiányzó krajcárok megkeresése:** az almárium, a fiókok és a zsebek kutatása közben összegyűlik még három krajcár.
4. *Tetőpont:* a **hetedik krajcárt** egy öreg **koldus adja** oda.
5. *Megoldás:* az egész kutatás semmit sem ért, mert közben beesteledett, s az anya sötétben már **nem tud mosni**.

d) **A Hét krajcár ábrázolásmódja:**

A család szegénységét a **vidámság álarca** mögé rejtve mutatja be. **A humoros jelenetek mögött** (pl. ének a pénzhez, beszélgetés a zsebekkel, prédikáció a szekrényhez) ott rejtőzik a **nagy nyomorúság** (hét krajcárt nem tudnak összekaparni, nincs hitel a boltban stb.). Így válik a novella egyre tragikusabbá. **A vidámság ellenére is éreztetni tudja az író a család nagy szegénységét: a koldustól kell alamizsnát kérniük.** Mivel „a szomszédok éppolyan szegények”, ez a nagy nyomor sajnos a parasztság nagyobb részére is vonatkozhat. A „hárommillió koldus országát”, (ahogy Magyarországot akkoriban nevezték), Móricz a maga valóságában tárja elénk → ezért realista író.

17. József Attila életútja és költészete

1. József Attila (1905 –1937)

- Híres műve a **Curriculum vitae** (magyarul: Önéletrajz), amit akkor írt, amikor a nagy gazdasági válság idején munkát próbált szerezni. Ebben leírja életének fő eseményeit:
- **Születési hely:** Budapest (születésnapja, április 11. egyben a költészet napja is)
- **Családja:** apja József Áron szappanfőző munkás, aki korán elhagyta a családot. Anyja Pócze Borbála cseléd lány, aki mosásból próbálta eltartani a gyermekeit.
- **Gyermekkora:** Mivel nagyon szegények voltak, egy ideig Öcsödre került nevelőszülőkhöz, ahol „Attila helyett Pistának szólítottak.” Az első világháború idején „úgy segítettem anyámnak, ahogy tudtam.” (pl. sorban állás a boltban, takarítás, tűzifalopás, papírforgó készítése stb.) Anyja halála után sógora, Makai Ödön vette magához és nevelte fel.
- **Iskolái:** Budapest (általános iskola), Makó (gimnázium), Szeged (egyetem – kicsapják a *Tiszta szívvel* című verse miatt), Bécs, Párizs (újabb egyetemek Makai Ödön jóvoltából)
- **Foglalkozásai:** eredetileg magyar–filozófia–francia szakos *tanárnak* készült
újságíró, a Szép Szó c. folyóirat szerkesztője
költő: szegedi kicsapása után dönti el, hogy az írásból próbál megélni.
- **Halála:** A költő soha sem bírta kiheverni anyja korai halálát, s mellette igazi barátokra, szerelmekre sem tudott szert tenni. Egyre magányosabbnak érezte magát, s ez fokozatosan **súlyosbodó idegbajhoz** vezetett. A költő többször foglalkozott az **öngyilkosság** gondolatával, végül 1937-ben **Balatonszárszón egy tehervonat kerekei alá vetette magát**.

2. József Attila költészete

- a) **Anyá-versek:** a költő sohasem tudta kiheverni, hogy édesanyja súlyos betegen, fiatalon meghalt. Emlékét több versében is visszaidézi.

①Anyám:

1. A **gondoskodó anya bemutatása:** agyondolgozta magát a családjáért (reszkető láb, fejfájás, görnyedt hát), ebbe korán bele is öregedett („én nem tudtam, hogy ifjú asszony”).
2. A **szegénység megrázó ábrázolása:** kis lábaskányi vacsora, pihenés helyett is csak munka jut, a tiszta kötény is csak álom.

②Kései sirató:

1. A vers **valós élményeken alapul:** a költő valóban anyjának szerzett élelmet kalandok közepette, amikor az váratlanul meghalt (méghez a karácsonykor).
2. A költemény József Attila **zaklatott belső állapotát** tükrözi: „harminchat fokos lázban égek” (bár a testhőmérséklet normális, a költő belülről mégis beteg.)
3. **Megvádolja** anyját, hogy miért hagyta el ↔ az anya nem önszántából halt meg!
4. A mű végén **beletörődik a megváltoztathatatlanba:** a halál elkerülhetetlen.

b) Lázadó versek

①Tiszta szívvel

- **Negatív leltár: mi je nincs?** Apám (kivándorolt), anyám (meghalt), Istenem (nem hisz benne), hazám (nem gondoskodik róla), bölcsőm (nincs gyermekkori emléke), szemfedőm (eltemetni sem fogja senki), csókom és szeretőm (magányos), harmadnapja nem eszek (éhezik, élelme sincs).
- A **jövőkép felvázolása:** húsz esztendejét eladja az ördögnek = bűnözésre adja a fejét. Tiszta szívvel fog betörni és ölni, mert nem maradt más esélye az életben maradásra, s bűne még halála után is fennmarad.
- A **vers hatása:** Horger Antal eltanácsolta a szegedi egyetemről, ugyanakkor meghozta a költő számára az országos hírnevet is.

②Favágó

Műfaja: életkép = egy személy (vagy egy közösség) életének egy pillanatát, eseményét mutatja be képekben ábrázolva.

1-2. versszak: képek **egy favágó munkájáról** (favágás, baltavillogás, forgács, gallyazás).

Kulcsmondat: „Tövit töröm, s a gallya jut.” – a szegények munkájáért csak egy töredéket fizetnek, a többit elviszi az adó, illetve a gazdagok.

3. versszak: „Dönts a tőkét!” – **kétértelmű mondanivaló a tőke miatt:**

1. Egyszerű biztatás a favágónak(a tőke = favágó tőke, amin a fát vágja).
2. Buzdítás a fennálló rendszer elleni lázadásra (a tőke = a kapitalizmus, a pénzvilág rendszere).

c) Létösszegző versek: Születésnapomra (de ide is besorolható a Tiszta szívvel)

Létösszegző vers: amelyben a költő összefoglalja életének egy adott szakaszát, s számba veszi, mi az, amit elért. A **fő téma itt is a magányosság, szegénység, mellettük az egyetemről való kicsapatus emléke** is feltűnik. Ebből az emlékből vezeti le József Attila az **ars poeticáját (költői hitvallását):** ha már nem lehet tanár, **versein keresztül fog tanítani**, méghez a az egész magyar néphez szólóan: „*Én egész népemet fogom, s nem középiskolás fokon tanítani!*”

18. Radnóti Miklós költészete

I. Radnóti Miklós (1909-1944)

- **Születési hely:** Budapest
- **Család:** születésekor meghalt az édesanyja és az ikertestvére. Tizenkét éves korában apját is elvesztette, s textilkereskedő nagybátya nevelte fel.
- **Iskolái:** Budapest, Szeged (magyar-francia szak az egyetemen), Csehország (textilipari tanulmányok)
- **Foglalkozásai:** *kereskedő* (nagybátyja üzletében), *tanár* (zsidóként nem kaphat munkát), *költő*
- **Házassága:** Gyarmati Fannival harmonikus boldog házasságban élnek.
- **Halála:** zsidó volta miatt a II. világháború alatt többször is behívták **munkaszolgálatosnak**, kényszermunkára. 1944-ben a németek a visszavonulás során a szerbiai fogolytáborból erőltetett menetben Magyarországra vezényelték az embereket, s az út során többször is szörnyű vérengzést vittek végbe köztük. A Győr melletti **Abdánál** Radnótit is kivégezték 22 társával együtt.

II. Költészete:

a) Fanni versek: Tétova óda:

- **Keletkezés:** Radnóti boldog házasságban él feleségével. Amikor kitört a II. világháború, s neki többször is munkatáborba kellett vonulni, - csak azért, mert zsidó volt! -, egyedül feleségét tekintette biztos pontnak az akkori felfordult világban. **Fannihoz írta ezt a verset is.**
- A költeményben **Fanni iránti örök szerelmét** írja le (még a síron túl is szeretni fogja.)
- Maguk **a tárgyak is** (üveg pohár, cukor, méz) **Fannit dicsérik**, ünnepélyes, emelkedett ódai hangulatban.
- Ugyanakkor **tétova** is ez a dicséret, mert egyrészt **nem tudja szavakkal visszaadni, mit is érez** felesége iránt, s másrészt pedig **fölösleges is kifejtetni**: ők szavak nélkül is megértik egymást.

b) Nem tudhatom... - a hazaszeretet egyik legszebb XX. századi magyar verse

1. **Keletkezése:** 1944-ben írta, amikor Magyarországot bombázták a szövetséges csapatok.
2. **Műfaja: óda** = ünnepélyes hangulatú, magasztos eszmét megéneklő költemény. (a magasztos eszme itt egyértelműen a hazaszeretet)
3. **Tartalma: Magyarország bemutatása** két ember nézőpontjából:
 - egy olyan ember szemével, akinek **ez a szülőföldje**, s ez maga a költő: bokrok, virágok, erdő, szelíd tanya, gyümölcsös stb. - **a béke földje**, a költő látja mögötte az embereket
 - egy **ellenséges pilóta** szemével, aki bombázza az országot: térkép-e táj, gyár, szántóföldek, pusztítandó vasút vagy gyárüzem - **a háború világa**, csak lerombolandó katonai célpontokat lát.
4. **Rokonsága a Szózáttal:**
 - Vörösmarty Mihályt név szerint megemlíti Radnóti Miklós.
 - Közös a műfaj is: mindkettő óda.
 - Visszatér a bölcső-sír ellentét is: „belőle nőttem én” (bölcsőd az) →← „testem is e földbe süpped el” (majdan sírod is)

c) Erőltetett menet

- **Képversí vonás:** a törésszóköz a sorok közepén jelölheti a szaggatottan lépkedő, ziháló menetet, illetve a menet kanyargós irányát is.
- A költő **kétségek közt vívódik**. Nem tudja, megéri-e a háború végét.
- A **háborús pusztítás képei** (megperzselt romok, hanyattfeküdt házfal, eltört szilvafa) és a **békés világ képei** (lekvárfőzés, nyári alkony, a sövény mellett váró Fanni) **állnak ellentétben** ebben a versben is.
- Egyedül **az a remény tartja életben, hogy biztos Fanni szerelmében, s bízik benne, hogy még viszontlátja.**

d) Razglednica 4.

- Razglednica szerb nyelven: **levelezőlapot jelent**. Ezeket Szerbiában kezdte írni (innét a címválasztás, s Magyarországon fejezte be).
- A Razglednica 4. **Radnóti utolsó verse**.
- **Váteszként** (vátesz = költői jós) megérzi, milyen halállal fogják kivégezni: „*Tarkölövés. Így végzed hát te is... Csak feküdj nyugodtan. Halált virágzik most a türelem.*”

19. Tamási Áron: Ábel a rengetegben

I. Tamási Áron élete és munkássága (1897- 1966)

a) Rövid életútja

Születési hely: Farkaslaka (Erdély, ma Románia)

A trianoni béke után **Romániában** élt, nem akarta szeretett szülőföldjét, Erdélyt elhagyni. Két évig **külföldön** (Franciaország és USA) **tanulhatott**, s ekkor ismerkedett meg a modern nyugat-európai irodalom jellemzőivel, így a realizmussal is. A II. világháború után **Magyarországon** telepedett le.

b) Írói munkássága

Legismertebb művei: Ábel-trilógiája (regény), Rendes feltámadás (novella)

Írói ábrázolásmódjának jellemzői:

1. **Realizmus:** olyan művészeti irányzat, amely a környezetet valósághűen, az igazságnak megfelelően ábrázolja. (Nem akarja sem szebbé tenni, sem elcsúfítani a valóságot.)
2. **Humanista vonások:** műveinek középpontjában **az ember jellemzése** áll, annak minden jószágával és gonoszságával együtt.
3. **Az erdélyi táj gyakori leírása**, szépségeinek felsorolása az erdőktől a havasokig. (Műveinek helyszíne legtöbbször megegyezik az író szülőföldjével.)

II. Ábel a rengetegben

a) Műfaja: regény:

- Elbeszélő történet: cselekménye van: Ábel kalandjai a Hargitán
- Nagy terjedelem (több száz oldal)
- fejezetekre tagolt
- sok szereplője van.

- b) Helyszín:** *Csikcsicsó* (egy kis erdélyi falu, az Olt folyó mellett)
c) Időpont : 1920.: a trianoni béke éve, amikor már Erdély Romániáé lett.

Cselekmény:

- Bevezetés:** megismerjük a főszereplőt, Szakállas Ábelt , a fiatal , de csavaros eszű parasztleányt. A regény életképpel kezdődik: Ábel és szülei egy harmonikus , boldog estéjét mutatja be.
- Bonyodalom:** Ábel életében váratlan fordulat áll be: édesapja munkát szerzett neki: erdőőri állást a Hargitán. Elhagyja megszokott otthonát, hogy teljesen magányosan éljen a Hargitán egy erdészházban.
- Kibontakozás:** Ábel erdőőri tevékenységéért mutatja be. Itt többféle emberrel kerül szembe, az író rajtuk keresztül ábrázolja az ember legfontosabb tulajdonságait a segítőkészségtől az önzőségig. A szereplők csoportosítása:
 - Ábel barátai: a csíksomlyói papok, köztük Márkus, aki könyvekkel ajándékozza meg, hogy jobban eltölthesse az estéket.
 - Közömbös Ábellel: a főnöke (kifizeti, de nem értékeli a fiú munkáját).
 - Ábel ellenségei: Fuszulán és Surgyélán, akik becsapják és kifosztják.
- Tetőpont:** hirtelen meghal Ábel édesanyja, a fiú elhatározza, hogy elhagyja a Hargitát.
- Megoldás:** Ábel úgy dönt, hogy az országot fogja járni, tapasztalatokat szerez.

Közismert, szállóigévé lett mondanivalója: *„Azért vagyunk a világon, hogy valahol otthon legyünk benne.”*

Vagyis mindenki megtalálhatja a helyét a világban, ha megvalósítható célokat tűz ki maga elé, azokért küzdeni is tud, s mellette másokhoz is képes alkalmazkodni.

20. Molnár Ferenc: A Pál utcai fiúk

I. Molnár Ferenc (1878-1952)

Író, újságíró. Bár pályafutását Magyarországon kezdte, a trianoni béke után a zsidóüldözések miatt kivándorolt az Amerikai Egyesült Államokba, s ott vált világhírű íróvá. Legnagyobb sikereit drámáival aratta (pl. *Liliom*, *Játék a kastélyban*). Hazánk legismertebb műve kétségtelenül a *Pál utcai fiúk*.

II. A Pál utcai fiúk

a) Műfaja: regény:

- elbeszélő történet: cselekménye van: a grundért vívott küzdelem
- nagy terjedelem (több száz oldal)
- fejezetekre tagolt
- sok szereplője van.

b) Cselekménye:

1. **Bevezetés:** a természetrajzórán megismerjük a szereplők közül a Pál utcai fiúk (pl. Nemecsek, Boka, Csele, Barabás és Kolnai), s hamarosan hallunk a vörösingesekről is (Áts Ferenc, a Pásztorok), akik einstandot követtek el Nemecsekkel szemben: erőszakkal elvették a játék golyóit.
2. **Bonyodalom:** Áts Feri elrabolja a grundról az egyik játék erő zászlját. A Pál utcaiak elnököt választanak Boka János személyében, s elhatározzák, hogy visszavágnak a vörösingeseknek.
3. **Kibontakozás:** a. megindul a küzdelem a grundért, melynek főbb eseményei:
 - Bokáék esti látogatása a Fűvészkertbe
 - hadüzenet, készülődés a csatára (tét: ki játszhat a grundon)
 - Nemecsek hőstettei: kényszerű fürdöket vesz, kísérletet tesz a zászló visszaszerzésére is.
 - Geréb árulása és visszatérése a Pál utcaiakhoz
 - döntő harc a grundért
 - mellette folyik a gittegyelet története is: Nemecseket irigységből árultnak nyilvánítják
4. **Tetőpont:** Nemecsek betegágyból felkelve a grundra siet, s Áts Feri legyőzésével eldönti a csatát a Pál utcaiak javára.
5. **Megoldás: Sok hűhó semmiért?** Nemecsek meghal, a grundot pedig beépítik.

c) A gyerekeken keresztül az író a felnőtt emberek világát mutatja be:

- **A fiúk ellentéte a két alapvető társalmi rendszert is jelképezi:**

A Pál utcaiak a **demokrácia** képviselői (mindenkit irányíthat, csak Nemecsek a közlegény), a vörösingeseknél **diktatúra** van (Áts Feri kiadja az utasításokat, a többiek csak végrehajtják)

- **A sokféle szereplőn keresztül emberi tulajdonságot ábrázol:**

- *Csele:* gigerli (piperkőc, divatmajom, bálgúnár)
- *Csónakos:* jóindulatú izomember, de nem sok ésszel van megáldva
- *Geréb:* derék fiú, csak a féltékenységgé áruhává teszi
- *Barabás és Kolnai:* azokat az embereket jelképezik, akik bármin képesek összeveszni
- *Csetneki úr:* az emberi önzés példája, jobban érdekli a kabátja, mint Nemecsek halála
- *Janó, a tót:* az egykedvű, közömbös ember példája, nem érdekli a grund sorsa sem stb.